

УДК 378.011.3-51(045)

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2024.5.2>

**Наталія ГАВРИШ**

доктор педагогічних наук, професор кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська область, Україна, 43025

**ORCID:** 0000-0002-9254-558X

**Олександр СЕМЕНОВ**

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська область, Україна, 43025

**ORCID:** 0000-0002-3839-4725

**Наталія СЕМЕНОВА**

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська область, Україна, 43025

**ORCID:** 0000-0002-5247-7439

**Бібліографічний опис статті:** Гавриш, Н., Семенов, О., Семенова, Н. (2024). Технологія формування педагогічного мислення майбутніх вихователів дошкільної освіти на основі використання навчальних текстів. *Acta Paedagogica Volynienses*, 5, 9–18, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2024.5.2>

## ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ТЕКСТІВ

Статтю присвячено реалізації герменевтичного підходу в процесі професійної підготовки майбутніх педагогів дошкільної освіти, що передбачає використання під час викладання фахових дисциплін спеціально відібраних педагогічних текстів, робота з якими дає змогу студентам відчувати й осмислити сутність складних для розуміння абстрактних понять і категорій, навчитися аналізувати педагогічні ситуації. Представлено алгоритми організації роботи в процесі вивчення фахових дисциплін зі здобувачами бакалавріату і магістратури, схарактеризовані аналітико-конструктивні завдання за змістом тексту. Використання в процесі вивчення фахових дисциплін спеціально дібраних текстів, у яких представлені різні ситуації міжособистісної взаємодії і робота з ними крізь призму спілкування, діалоги суб'єктів, тобто, міжсуб'єктні зв'язки та відносини в цілому, – орієнтує на реалізацію парадигми «педагогіки розуміння», що породжує професійну свідомість і мислення, здатність, готовність до розуміння.

Науковці, прихильники герменевтичного підходу, сходяться на визначенні особливої ролі тексту як основи формування багаторівневого механізму розуміння. А для професійного зростання майбутніх педагогів дошкільної освіти сутність, зміст і структура процесу інтерпретації педагогічного знання особливо значущі як засіб і спосіб освоєння студентами мови педагогіки як транслятора смислів та значень її основних категорій. Рефлексія, рефлексивне розмірковування у форматі проблемних діалогів на матеріалі спеціально дібраних текстів як інструмент пізнання забезпечує свідоме прийняття студентами базових педагогічних істин, формування власної моделі професійної поведінки. Описано технологію складання педагогічного конспекту та технологію формулювання педагогічних максим. Підтверджено позитивну роль в оптимізації процесу засвоєння здобувачами навчальної інформації різних способів художньо-творчої діяльності на основі текстів для формування педагогічного мислення, зокрема складання катренів (катрени – образні чотиривірші на задану тему), символічне визначення свого педагогічного кредо, розробка педагогічного логотипу (своєрідної графічної емблеми або символу) та інших графічних продуктів проектно-творчої діяльності (плакати, слайд-шоу, відеосюжети, газети, альманахи тощо), тощо.

**Ключові слова:** гуманістичні практики професійної підготовки, майбутні педагоги дошкільної освіти, герменевтичний підхід, педагогічна герменевтика, технологія роботи з текстом.

**Natalia HAVRISH**

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor at the Department of General Pedagogy and Preschool Education, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli Ave, Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025

**ORCID:** 0000-0002-9254-558X

**Oleksandr SEMENOV**

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor at the Department of General Pedagogy and Preschool Education, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli Ave, Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025

**ORCID:** 0000-0002-3839-4725

**Nataliia SEMENOVA**

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of General Pedagogy and Preschool Education, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli Ave, Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025

**ORCID:** 0000-0002-5247-7439

**To cite this article:** Havrish, N., Semenov, O., Semenova, N. (2024). Tekhnolohiia formuvannia pedahohichnoho myslennia maibutnikh vykhovateliv doshkilnoi osvity na osnovi vykorystannia navchalnykh tekstiv [Technology for forming pedagogical thinking in future preschool educators based on the use of educational texts]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 5, 9–18, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2024.5.2>

## TECHNOLOGY FOR FORMING PEDAGOGICAL THINKING IN FUTURE PRESCHOOL EDUCATORS BASED ON THE USE OF EDUCATIONAL TEXTS

The article is devoted to the implementation of a hermeneutic approach in the process of professional training of future preschool teachers, which involves the use of specially selected pedagogical texts during the teaching of professional disciplines, work with which allows students to feel and comprehend the essence of abstract concepts and categories that are difficult to understand, and learn to analyze pedagogical situations. Algorithms for organizing work in the process of studying professional disciplines with bachelor's and master's degree applicants are presented, analytical and constructive tasks based on the content of the text are characterized. The use of specially selected texts in the process of studying professional disciplines, which present various situations of interpersonal interaction and work with them through the prism of communication, dialogues of subjects, that is, intersubjective connections and relationships in general, is oriented towards the implementation of the paradigm of "pedagogy of understanding", which generates professional consciousness and thinking, ability, readiness for understanding.

Scientists, supporters of the hermeneutic approach, agree on the definition of the special role of the text as the basis for the formation of a multi-level mechanism of understanding. And for the professional growth of future preschool teachers, the essence, content and structure of the process of interpreting pedagogical knowledge are especially significant as a means and method of mastering the language of pedagogy by students as a translator of the meanings and meanings of its main categories. Reflection, reflective thinking in the format of problem dialogues on the material of specially selected texts as a tool of cognition ensures the conscious acceptance by students of basic pedagogical truths, the formation of their own model of professional behavior. The technology of compiling a pedagogical outline and the technology of formulating pedagogical maxims are described. The positive role in optimizing the process of assimilation of educational information by students of various methods of artistic and creative activity based on texts for the formation of pedagogical thinking has been confirmed, in particular, the composition of quatrains (quatrains are figurative quatrains on a given topic), the symbolic definition of one's pedagogical credo, the development of a pedagogical logo (a kind of graphic emblem or symbol) and other graphic products of project and creative activity (posters, slide shows, videos, newspapers, almanacs, etc.), etc.

**Key words:** humanistic practices of professional training, future preschool teachers, hermeneutic approach, pedagogical hermeneutics, technologies of working with text.

**Актуальність проблеми.** Провідною ідеєю у сучасній європейській парадигмі розвитку вищої освіти є концепція компетентнісного підходу, що наголошує на пріоритетності формування у здобувачів освіти базових інструментальних, міжособистісних та системних компетентностей.

Втім цінності сучасної вітчизняної освіти суголосні й людиноцентриській парадигмі, гуманістичність цілей якої виявляється у прагненні допомогти людині накопичити й активізувати свою внутрішню енергійну силу для доцільного використання її на благо себе і оточуючих. Тож серед пріоритетів сучасної освіти

є не відтворення знань, а «виробництво власних знань»; розуміння контексту, нелінійне сприйняття причинності, визнання в здобувача освіти права інтерпретувати, а не лише пояснювати інформацію про себе і життя навколо. Таке розуміння освітніх цілей має принципово змінити професійну позицію педагога з організації освітнього процесу на педагогічну підтримку становлення і розвитку особистості в цьому процесі.

Означене актуалізує переорієнтацію вищої педагогічної освіти на застосування гуманістичних практик професійної підготовки, зокрема пов'язаних з педагогікою розуміння, здатністю осягти внутрішній зв'язок у досліджуваних явищах педагогічної дійсності, скласти адекватне уявлення про причинно-наслідкові зв'язки, розуміти глибинний зміст поведінки та діяльності дитини, сутність її цінностей та орієнтацій. Відповідно переорієнтація освітнього процесу в усіх ланках освіти на гуманістичні цінності неможлива без застосування технологій, що забезпечують спілкування та взаємодію суб'єктів освітнього процесу на засадах розуміння й партнерських взаємин.

Проте однією з ключових проблем в освітньому процесі професійної підготовки майбутніх педагогів дошкільної освіти є домінування знанневоцентристських цінностей (що знаходять вираження в поняттях «научіння», «передача», «накопичення», «формування»), технократичний стиль мислення, мінімізація гуманітарної складової, а це спричинює певну деформацію ціннісно-сміслової, духовної складової не лише вищої освіти, а й освіти в цілому (Тарасенко, 2010, с. 14).

**Мета статті.** Статтю присвячено реалізації герменевтичного підходу в процесі професійної підготовки майбутніх педагогів дошкільної освіти, що передбачає використання під час викладання фахових дисциплін спеціально відібраних педагогічних текстів, робота з якими дає змогу здобувачам освіти не лише відчутти й осмислити сутність складних для розуміння абстрактних понять і категорій та винайти власні смисли в педагогічному знанні, а свідомо обрати дитиноцентристську професійну позицію.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує відсутність єдиного підходу щодо тлумачення кола понять, які характеризують процес

професійно-педагогічної підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку. Так, тривалий час усталеним був визнаний підхід, відповідно до якого метою і результатом професійної підготовки у вищому навчальному закладі розглядалась готовність до педагогічної діяльності (Н. Ємельянова, І. Жаровцева, Т. Котик, О. Кучерявий, Л. Плетеницька та ін.). Протягом останніх десятиліть домінуючим став компетентнісний підхід до професійної підготовки майбутніх фахівців, який передбачає цільову орієнтацію процесу підготовки майбутнього педагога на формування професійної компетентності як інтегрованої характеристики, що визначає здатність вирішувати професійні завдання з використанням знань, досвіду, цінностей і нахилів особистості (В. Безрукова, Г. Беленька, А. Богуш, Т. Лопухіна, О. Пехота, Т. Танько, Є. Шиянов та ін.).

І хоча, за твердженням науковців, смисл університетської освіти, полягає у вихованні «людини розуміючої» як ознаки невідривності «втілення культури в людині та самореалізації людини в культурі», на жаль, у широкій практиці професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти компетентнісний підхід набув орієнтованості переважно на когнітивний компонент педагогічного професіоналізму та основу культури професійного мислення, свідомості й самосвідомості. Попри декларування гуманістичних орієнтирів, зберігається тенденція до утвердження жорстких стандартів якості вищої педагогічної освіти, які несуть у собі загрозу форматизації свідомості та стереотипізації мислення майбутніх педагогів. Це підтверджують наукові дослідження, які доводять, що збільшення обсягів і нарощування темпів переробки навчального матеріалу та надання пріоритету кількісним показникам оцінки якості освітнього результату спричинюють гальмування розвитку гуманної свідомості та гуманітарного мислення здобувачів освіти на різних її рівнях. Особливо це небезпечно для майбутніх педагогів, оскільки осмислене «проживання» психолого-педагогічного знання та творче смислотворення підміняється форсованим і формалізованим споживанням інформації. Втрачається здатність до відчуття та розуміння себе, Іншого, освітньої ситуації (Гавриш, Барна, Половіна, 2016; Ліненко, Пехота, 2013).

На небезпеку формалізованого підходу до професійної підготовки вказує Г. Тарасенко, наголошуючи на тому, що він здатен спричинити гальмування у формуванні культурно-педагогічних автоматизмів фахової поведінки і формалізацію спілкування майбутніх педагогів, зниження мотивації, формальне ставлення до професії тощо (Беленька, Половіна, Кондратець, Шинкар, 2021).

Форсоване споживання інформації замість рефлексивного її «проживання» позбавляє майбутнього педагога можливості визначити власні смисли, а значить і відгукнутися на неї не лише розумом, а й серцем. Прикладом такої нерозумної політики виглядає поголовне впровадження тестів як інструменту об'єктивного оцінювання якості професійної підготовки майбутніх педагогів, що приводить до того, що знаки (поняття), які втілюють зміст педагогічної освіти, відриваються від смислів, носіями яких вони виступають (Кучерявий, 2019; Ліненко; Рябовол, 2004). Перетворення мислення з чуттєвого на формалізоване призводить до втрачання його морально-духовних основ, тоді як інтелект, моральність та мистецтво з часів Сковороди склали і складають три стовпи якісної освіти (Беленька, Половіна, Кондратець, Шинкар, 2021).

Близькою нам вбачається позиція науковців, які наголошують на необхідності в професійній підготовці реалізувати, крім когнітивного складника, позитивні світоглядні настанови і розвиток певних особистісних професійно-значущих рис характеру (Бацевич, 2009). Це стає можливим за умови відмови від механічного засвоєння навчальної інформації на користь осмисленого сприйняття навчально-наукової інформації як вагомий умови досягнення якості в освіті. Для дидактичної інтенсифікації навчальної діяльності студентів, надання процесу викладання діалогового формату мають більш широко застосовуватися активні методи навчання на основі герменевтичного підходу.

З огляду на те, що останнім часом під впливом кіберкультури значно знизився рівень загальної інформаційної культури молоді, здатності до сприйняття і розуміння текстів, у різних галузях життя набирає популярності герменевтичний підхід (в науці, релігії, мистецтві, мові, народних традиціях, тобто у культурі в цілому).

Концептуальною основою герменевтичної педагогіки є ідея про те, що внутрішній прихований світ особистості «відкривається» в результаті особливого активного розуміння педагогом дитини, її потреб і мотивів, природи вчинків, наближення до рішення актуальних завдань гуманізації дитячого життя (Х. Барна, В. Гарага, А. Ліненко, О. Половіна, Г. Тарасенко та ін.). Погоджуємося, що тільки за цих умов можна правильно й ефективно впливати на розвиток особистості та корегувати її дії і поведінку.

Педагогічна герменевтика як теорія і практика розуміння та інтерпретації педагогічних знань з опорою на суспільний і індивідуальний, раціональний і емоційно-чуттєвий досвід, суголосна задекларованим гуманістичним цінностям в освіті. Наукові засади герменевтики є для педагога методологічними передумовами в розумінні суті педагогічних явищ і створюють умови для розвитку емпатії, утвердження гуманістичної особистісно зорієнтованої педагогіки.

Категорія «розуміння» як ключова в герменевтичному підході має унікальне значення для педагогіки, адже йдеться про формування здатності розуміти кожним з учасників педагогічного процесу себе, Іншого, конкретної ситуації (Бацевич, 2009, с. 3–4). Сутність розуміння як висхідного феномену людського мислення, базового чинника комунікації, трансляції знань і досвіду була предметом численних досліджень з філософії, соціології, філософії освіти, педагогіки і психології (М. Вебер, Є. Мальярчук, О. Пехота, Т. Рябовол, А. Фурман, М. Хайдегер, та ін.). Науковці сходяться на визначенні особливої ролі тексту (в широкому розумінні цього поняття) як основи формування багаторівневого механізму розуміння. Переконані, що для професійного зростання майбутніх педагогів дошкільної освіти процес інтерпретації педагогічного знання через аналіз спеціально дібраних текстів є особливо значущим як засіб і спосіб освоєння професійної педагогічної мови, що виступає транслятором смислів та значень її основних категорій. До того ж як механізм професійно-особистісного зростання майбутніх педагогів науковці називають таку роботу з текстом, що забезпечує його глибоке проживання та переживання (В. Желанова, І. Кондратець). Про важливість переживання знаходимо суголосні нашому баченню думки

відомих філософів і психологів – Ф. Бассіна, Л. Божович, Ф. Василюка, Л. Виготського, М. Мамардашвілі, які висувують ідею «значимого переживання», що дає нам змогу говорити про переживання, породжене рефлексією. Справедливість цих висновків була підтверджена нашими власними спостереженнями за навчальною діяльністю майбутніх педагогів. Висновок був таким: надто інтелектуалізоване, вільне від емоцій сприйняття предметного змісту знижує ефективність переосмислення науково-навчальної інформації, негативно впливає й на перебудову власної поведінки, діяльності, ставлення. Саме рефлексія переживання дає максимальну емоційну включеність у процес навчання, вироблення й прийняття педагогічних рішень.

Для реалізації герменевтичного підходу в процесі викладання фахових дисциплін для нас важливими є визначені науковцями принципи: витіснення зайвого дидактизму; заміни монологу діалогом як основною формою комунікації та базовим дослідницьким методом; утвердження партнерських відносин; відмови від монополії викладача на істину; розуміння значущості внутрішнього світу іншої людини й прийняття його як цінності (Жаровцева, 2002). Таким чином, використання в процесі вивчення фахових дисциплін спеціально дібраних текстів, у яких представлені різні ситуації міжособистісної взаємодії і робота з ними крізь призму спілкування, діалоги суб'єктів, тобто, міжсуб'єктні зв'язки та відносини в цілому, – орієнтує на реалізацію парадигми «педагогіки розуміння» з метою породження у здобувачів освіти професійної свідомості і мислення, готовності до розуміння.

#### **Виклад основного матеріалу дослідження.**

Отже, ідея, яку маємо намір обґрунтувати в цій статті полягає в необхідності звернення до педагогічних текстів як інструменту формування педагогічного мислення майбутніх вихователів.

На наш погляд, реалізація через герменевтичний підхід ідей «педагогіки розуміння» є особливо значимою на різних етапах професійної підготовки. На початковому етапі навчання, коли складні категорії педагогічного знання виявляються для більшості студентів далекими й абстрактними, не прийнятими особистісно та не пов'язаними з образом майбут-

ньої професії, – організація роботи з текстами на заняттях з педагогіки дає змогу здобувачам набутти особистісні смисли й цінності майбутньої професії, навчитися розуміти ситуації, Іншого і самого себе в їх контексті. Прикладом такої роботи може бути запропонований студентам педагогічний аналіз казки «Колосок», запрошення поглянути на цю казкову історію очима педагога, ідентифікувати й оцінити стиль виховання Півника та схарактеризувати наслідки його педагогічних дій для мишенят. Інший варіант націленої роботи з педагогічним текстом є технологія педагогічного конспекту, яку опишемо далі.

Для студентів магістратури, використовуючи спеціально дібрані тексти, ми намагалися будувати навчальне заняття саме як емоційне проживання і переживання певного змісту для розвитку педагогічної рефлексії та визначення здобувачами освіти власних смислів у педагогічному знанні. Найбільш вдалим серед форм роботи виявилися модертивні семінари, та технологія педагогічних максим. Дослідно підтверджено ефективність застосування графічних організаторів як інструменту розвитку педагогічного мислення майбутніх фахівців. Рефлексія, рефлексивне розмірковування у форматі проблемних діалогів на матеріалі спеціально дібраних текстів як інструмент пізнання забезпечує свідоме прийняття студентами базових педагогічних істин, формування власної моделі професійної поведінки. Адже, аналізуючи подану в тексті ситуацію, спрямований загальною логікою проблемного діалогу здобувач співвідносить її з власним життєвим і професійним досвідом, становлення якого відбувається поступово, виробляє власні правила професійної поведінки («ніколи, ні за яких умов...», «інколи, можливо, залежно від ситуації», «я завжди буду намагатися...»).

Основним засобом для засвоєння базових педагогічних категорій стали спеціально дібрані тексти, в яких відображені різні ситуації міжособистісної взаємодії та робота з ними крізь призму спілкування, діалога суб'єктів, тобто, міжсуб'єктні зв'язки та стосунки в цілому.

До основних критеріїв відбору текстів ми віднесли короткий обсяг, динамізм сюжету, очевидність педагогічної ситуації, високий рівень її проблемності, що робить її доступною для аналізу і розуміння здобувачам освіти на почат-

кових етапах опанування рефлексивних умінь. У базі текстів разом із афоризмами (наприклад, твердження Блюмінга: «Дисципліна народжується із бажання бути учнем»), прислів'ями, верлібри (накшталт, «Щасливе дерево, яке гніздечко має»), народні й авторські казки, дитячі вірші, уривки з художніх творів, а також вдалі фрагменти з підручників з педагогіки, хрестоматійні матеріали тощо.

Багаторічна успішна апробація означених технологій довела ефективність застосування герменевтичного підходу до вивчення фахових дисциплін. Така організація практичних занять, на наш погляд, дозволяє забезпечити не лише інтегративний підхід до реалізації змісту професійної підготовки, але дає можливість студентам віднайти особисті смисли й цінності майбутньої педагогічної діяльності, навчитися розумінню ситуації, Іншого і самого себе у її контексті.

Коротко охарактеризуємо основні моменти технології складання педагогічного конспекту до теми «Моральне виховання» в процесі викладання навчальної дисципліни «Дошкільна педагогіка».

Під час підготовки до заняття орієнтуємо здобувачів на самостійне опрацювання теоретичних питань відповідно до плану заняття з опорою на тексти підручників і посібників. В опрацюванні теоретичних понять і категорій на початкових етапах навчання особливу увагу намагалися приділяти навчанням здобувачів навчальної систематизації інформації. Для самостійного опрацювання підручничого тексту здобувачам пропонувалися навчальні завдання логічного характеру різної складності: на виявлення обсягу і змісту понять; на виділення подібних і різних ознак зазначених понять; на виділення родових і видових ознак наукових понять; на встановлення підпорядкованості одного поняття іншому; на впорядкування понять за обсягом та змістом. При цьому враховувалося відповідність змісту пропонованих завдань змісту тематичного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни.

На початковому етапі заняття викладач спонукає студентам візуалізувати своє розуміння ключових понять та зв'язків між ними, тобто, інтерпретувати інформацію, отриману на основі первинного освоєння навчального

матеріалу. Підтверджено ефективність таких методів, як-то: складання інтелектуальних карт, структурно-логічних схем, асоціативних кущів. Перевага надається організації роботи в малих групах (по двоє, по троє, у малих командах), що забезпечує підвищення рівня комунікативної активності студентів, збереженню їхнього інтересу до заняття.

Так, спочатку, поступово переходячи від індивідуального («запитай у самого себе») добору слів до категорії «моральне виховання» – до обговорення в підгрупі (зняти повтори, ранжувати за значимістю, залишити певну кількість слів) – до спільної роботи зі складання інтелектуальної карти. Викладач на перших етапах може допомагати здобувачам осмислити сутність дібраних елементів-понять: що з обраних слів-понять є структурним складником, що умовою, принципом, методом, засобом морального виховання, що наслідком тощо.

Наступним етапом стає робота зі спеціально відібраним текстом оповідання В. Сухомлинського «Сім жайворонків». Наведемо текст оповідання.

У матері було сім синів – найстаршому дев'ять років, а наймолодшому – три.

Спекла мати кожному синові по пшеничному жайворонку – і собі один. Виймає мати із печі жайворонків, ставить на стіл, а діти сидять рядочком, очей з них не зводять.

Рум'яні жайворонки, пишні. Сидять на столі й у відчинене віконце виглядають, наче полетіти збираються.

– Йдіть, діти, на вулицю, погуляйте хвилинку, хай жайворонки схолонуть, – каже мати.

Пішли шестеро синів на вулицю, а найменший – Мізинчиків називала його мати – залишився: жайворонки пахли так смачно, що не міг Мізинчик від них відійти.

Сів Мізинчик біля столу й рука його сама потягнулась до жайворонка. Уз'яв гарячого жайворонка, підніс до рота, запрацювали зубки – й нема пташки. Злякався Мізинчик, вибіг на подвір'я і почав гратися разом з братами.

Покликала мати дітей, прийшли семеро братів, сіли за стіл, поділила мати жайворонків. Дісталось кожному по жайворонку, а матері й не дісталось.

– А де ж ваш жайворонок? – питає найстарший брат, материн перший помічник.

– А мій жайворонок у віконце полетів, – відповіла мати і зітхнула. Обперлась на стіл, задумалась.

Із очей Мізинчика закапали сльози.

На основі осмислення тексту майбутні педагоги мають виявити та наповнити живим практичним смислом тільки-но опановані абстрактні теоретичні категорії морального виховання. Як засвідчує досвід, вміло спрямована викладачем, який виступає в якості модератора, робота з текстом в малих групах породжує особливий психоемоційний клімат в аудиторії. Адже в єдиному дискусійному полі переплітаються не лише відчуття власного розуміння й інтерпретації кожного окремого учасника, а й переживання спільного почуття (*sensus communis*), що забезпечує високий рівень інтелектуальної та мовленнєвої активності студентів. В останній частині заняття викладач знов звертає увагу здобувачів на сутність того педагогічного знання, тих категорій, засвоєнню яких воно було присвячено. Студентам пропонується внести уточнення у складені на початку заняття схеми, моделі та прокоментувати внесені зміни. Тобто, протягом заняття здобувачі мали можливість «апробувати», примінити теоретичне знання в процесі вирішення незнайомої проблематизованої ситуації. Пізніше для кращого осмислення й освоєння студентами теми «Методи виховання» було аналогічним чином опрацьовано оповідання польського письменника Грегожа Касдепке «Краще бути собою» (історія про те, як він допоміг власному сину усвідомити, що краще бути собою, а не копією когось іншого. Під час роботи з текстом здобувачі мали аргументовано довести, що мала місце виховна ситуація, визначити та схарактеризувати її учасників; переконати у важливості розуміння Іншого і самого себе у процесі виховання; осмислити важливість знаходження виховного методу, адекватного конкретній ситуації (у цьому випадку – дія від противного); змодельовати інші варіанти вирішення ситуації з позиції стандартних виховних прийомів впливу та можливі наслідки їх застосування; в ігровому моделюванні відтворити віртуальні діалоги в різних ігрових позиціях. Таким чином, робота над розумінням тексту, його педагогічним тлумаченням стає ефективним способом освоєння професійного знання.

Ефективними виявилися і запропоновані Г. Тарасенко і перевірені нами в процесі викладання фахових дисциплін на бакалавраті різні способи художньо-творчої діяльності на основі текстів для формування педагогічного мислення: складання катренів (катрени – образні чотири-вірші на задану тему), символічне визначення свого педагогічного кредо, розробка педагогічного логотипу (своєрідної графічної емблеми або символу) та інших графічних продуктів проектно-творчої діяльності (плакати, слайд-шоу, відеосюжети, газети, альманахи тощо), розігрування педагогічного театру в поєднанні слова, музики та пластичного ряду. Підтверджено їх позитивну роль в оптимізації процесу засвоєння здобувачами навчальної інформації.

Пріоритетна мета використання текстів у процесі викладання фахових дисциплін у магістратурі полягає у винайденні власних смислів у педагогічному знанні, формуванні в майбутніх педагогів дитиноцетристської позиції. Разом із використанням описаних вище технологій особливо ефективною виявилася технологія створення педагогічних максим (лат. *maxima* – основне правило, принцип). Ф. Бацевич охарактеризував максими як узагальнені, лаконічні й вигострені думки, що засвідчують не лише вираженість емоційно-емпатійного наповнення, але й професійну позицію, встановлюють етичний принцип ставлення педагога до світу дитинства, Вони можуть стосуватися окремої ситуації, описаної в тексті, чи заданого (у вигляді теми, запитання, проблеми) аспекту професійної діяльності (Жаровцева, 2002). У нашому розумінні педагогічні максими – це лаконічні висловлювання, що представляють сукупність світоглядних настанов, опанування яких уможливорює створення в процесі фахової підготовки суб'єктного смислового простору, необхідного для професійного зростання майбутнього вихователя.

У процесі роботи було підтверджено педагогічну цінність максим, що полягає в націленості на виробленні здобувачем (в умовах підгрупової роботи здобувачами) головних принципів свого майбутнього професійного життя, формування намірів та осмисленого прийняття принципів міжособистісної взаємодії з дітьми. Успішність досвіду застосування педагогічних максим доведено практикою роботи кількох університетських кафедр.

За оцінкою Г. Тарасенко, включення в освітній процес складання педагогічних максим спрямоване на розвиток у здобувачів пластичності психічних реакцій на позитивні стосунки з дітьми, формування здатності до варіативності поведінки в реальних педагогічних ситуаціях. Формулювання педагогічних максим на основі літературних текстів до того ж дає змогу уведення студентів до основ герменевтики – мистецтва тлумачення, пояснення текстів. А якщо максими складаються у форматі групового обговорення, то це допомагає навчатися будувати спілкування на засадах партнерства, спонукати дитину до активного включення в освітню ситуацію. Опишемо коротко послідовність впровадження технології складання педагогічних максим у процесі викладання дисципліни «Концептуальні засади дошкільної освіти» для студентів магістратури.

Для аналітико-конструктивного завдання із складання педагогічних максим було обрано фрагмент тексту Роберта Фулема. Наведемо його.

«Більшість з того, що мені потрібно було знати про те, як жити і що робити, я дізнався ще в дитячому садку. Мудрість досягається не так на вершині прожитих років, а в пісочниці дитячого садка. Ось що я там дізнався: поділися всім, грай чесно, не бий людей. Поверни річ туди, де її знайшов. Прибирай за собою сам. Не бери того, що не належить тобі. Перепрошуй, коли образиш людину. Мій руки перед їжею. Спускай воду. Тепле печиво та холодне молоко корисні для твого здоров'я. Живи раціонально. Щодня потрібно щось вивчити, щось зробити, подумати, помалювати, поспівати та потанцювати, пограти та попрацювати. Щодня спи після обіду. Виходячи на вулицю, стеж за машинами, тримайся за руки, не відходь від інших. Пам'ятай про чудеса. Згадай маленьке насіння у пластиковому стаканчику. Коріння росте вниз, а стебло вгору, і ніхто не знає як чи чому, але всі ми такі самі. Золоті рибки, хом'яки та білі миші і навіть маленьке насіння у пластиковому стаканчику – всі вони вмирають. І ми також. І потім згадай свою першу книгу і перше вивчене тобою слово, найбільше слово з усіх: ДИВИСЬ. Все, що тобі треба знати, десь там. Золоте правило, і кохання, і основи гігієни. Екологія, політика та осмислене життя. Подумай, наскільки краще став би світ, якби ми всі – весь світ – пили молоко з печивом о третій

годині після полудня, а потім лягали відпочити. Або, якби головним керівництвом для наших народів завжди було класти речі туди, де ми їх знайшли, і прибирати за собою. І досі важливо, скільки б вам не було, виходячи у світ, бути разом і триматися за руки.

На початковому етапі заняття викладач запрошує здобувачів утворити асоціативні кущі до педагогічних понять «дитина», «дитинство», «дошкільна освіта». Студенти спочатку добирають слова індивідуально, потім утворюють двійки, четвірки, поступово викреслюючи повтори, уточнюючи найбільш значимі для тлумачення сутності ключових категорій поняття і нарешті узагальнюють цей етап роботи в загальногруповому форматі.

На наступному етапі студентам пропонують ознайомитися з текстом і сформулювати по дві максими відповідно до обраних на початку педагогічних категорій.

Самостійній аналітико-конструктивній діяльності передують осмислення сутності максим як лаконічного висловлювання. Звертаємо увагу студентів на поради одного з розробників технології Грайса стосовно складання максим, зокрема, повідомляй стільки інформації, скільки потрібно для реалізації конкретних цілей спілкування; не говори того, що вважаєш неправдивим; не говори того, для чого не маєш достатніх підстав; не відхиляйся від теми, будь релевантним, тобто говори по суті; висловлюйся чітко, уникай незрозумілих висловів, уникай неоднозначності, будь лаконічним, будь організованим. По завершенні виконання завдання студенти озвучують складені максими. Слухачі оцінюють результат виконання завдання за такими критеріями: наявність сформульованих максим; ступінь відповідності формулювань смислу тексту; лаконічність та чіткість викладення думки; використання педагогічної термінології; грамотність і стилістична оформленість думок.

Таким чином, включення у процес фахової підготовки майбутніх педагогів описаних видів роботи з текстами на основі герменевтичного підходу, забезпечує рефлексивно-творчу активність здобувачів, сприяє формуванню гуманістичних професійних цінностей.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Описаний у статті успішний досвід використання технологій герменевтичної педа-



гогіки на різних етапах професійної підготовки переконливо довів, що робота з текстами спрощує процес запам'ятовування, виділення ключових питань допомагає акцентувати увагу на головному, вчать будувати логічні міркування і робити висновки. Подальша робота із застосування текстів на основі герменевтичного під-

ходу, узагальнення та візуалізації навчальної інформації буде пов'язана із розробкою відповідних завдань до педагогічної практики для формування готовності вмінням студентів застосовувати ці технології у роботі з дошкільниками, навчаючи старших дошкільників осмислювати та систематизувати інформацію.

#### ЛІТЕРАТУРА:

1. Бацевич Ф. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. 2-ге вид., доп. К. : ВЦ «Академія», Серія «Альма-матер». 2009. 376 с.
2. Беленька Г., Половіна О., Кондратець І., Шинкар Т. Формування професійної компетентності магістрів дошкільної освіти : посібник до сучасного Освітнологічного дискурсу (3(34)). 2021. С. 96–110.
3. Кремінь В. У пошуках філософсько-антропологічних смислів і ціннісних пріоритетів освіти. *Голос України*, 2017, № 115.
4. Гавриш Н., Барна Х., Половіна О. Осердечення змісту професійної підготовки як чинник особистісно-професійного зростання майбутніх педагогів дошкільної освіти. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, IV (45), Budapest, Issue : 93, 2016 [www.seanewdim.com](http://www.seanewdim.com). С. 42–46.
5. Гавриш Н. Формування основ педагогічного мислення у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Забезпечення якісної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в процесі використання сучасних технологій*: зб. наук. праць / За заг.ред Л.В.Зданевич. Хмельницький : ХГПА, 2018. С. 56–64.
6. Гарага В. Концептуальні основи педагогічної герменевтики [Електронний ресурс]. *Молодь і ринок*. 2014. № 4. С. 159–162. Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir\\_2014\\_4\\_36](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2014_4_36).
7. Жаровцева Т. Рефлексія в педагогічній діяльності майбутнього фахівця дошкільної освіти. *Наук. вісн. Под.-укр. пед. університету*. О., 2002. Вип. 10.
8. Желанова В. В. *Наукові підходи у дослідженні феномену контекстного навчання майбутнього вчителя початкових класів. Проблеми сучасної педагогічної освіти. Педагогіка і психологія*. 2013. Вип. 39(1). С. 193–199. Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/pspo\\_2013\\_39\(1\)\\_32](http://nbuv.gov.ua/UJRN/pspo_2013_39(1)_32).
9. Желанова В. Середовищний підхід у вищій освіті: сутність та логіка реалізації. Теорія і практика професійної майстерності в умовах цілежиттєвого навчання: Монографія. АМСКП «Полісся», 2016. С.98–115.
10. Інноваційні технології навчання і виховання: навчальна програма для студентів денної та заочної форм навчання ОКР «магістр» спеціальності «Початкове навчання» / Укладачі: Г. Тарасенко, О. Голюк, Вінниця: ВДПУ, 2010. 108 с.
11. Кучерявий О. Педагогіка: особистісно-розвивальні аспекти : навчальний посібник для студ. вищ. навч. закл. Київ : Слово, 2014. 436 с.
12. Кучерявий О. Якість педагогічної освіти, тенденції і перспективи: навчал. Посібник. К. : Талком, 2019. 192 с.
13. Ліненко А. Місце та роль педагогічної герменевтики в освіті <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6934/Garaga.pdf?sequence=1>
14. Пехота О. Технології педагогічної освіти: мета, зміст, особливості застосування у сучасних умовах. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*. Серія : Педагогічні науки. 2013. Вип. 1.40. С. 26–31. Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup\\_2013\\_1](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup_2013_1).
15. Рябовол Т. Роль емпатії у процесі соціальної адаптації. *Наукові записки Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України*. Випуск 24. К., 2004. С. 294–300.
16. Танько Т. Духовно-моральні цінності як ознака професіоналізму вихователя сучасного закладу дошкільної освіти. *Освітній простір України*. Вип.13. 2018. С. 126–132.
17. Тарасенко Г. Проблема гуманітаризації освітнього простору в контексті наукових ідей Семена Гончаренка (до 90-річчя з дня народження видатного українського педагога). *Український педагогічний журнал*. 2018. № 1. С. 6–14.
18. Фурман А. Біциклічна модель організації процесів розуміння. *Вітакультурний млин*. 2008. Модуль 8. С. 4–12.
19. Фурман А. Ідея професійного методологування: Монографія. Ялта-Тернопіль : Економічна думка, 2008. 205 с.
20. Grice H. *Logic and Conversation. Syntax and Semantics* / ed. by P. Cole, J. Morgan. N. Y. : Academic Press, 1975. Vol. № 3. P. 41–58.

**REFERENCES:**

1. Batsevych F. (2009) *Osnovy komunikatyvnoi linhvistyky: pidruchnyk*. 2-he vyd., dop. K. : VTs «Akademiia», Seriia «Alma-mater». 376 s. (in Ukrainian)
2. Bieliienka H., Polovina O., Kondratets I., Shynkar T. (2021) *Formuvannia profesiinnoi kompetentnosti mahistriv doshkilnoi osvity: posibnyk do suchasnoho Osvitolohichnoho dyskursu* (3(34)). S. 96–110. (in Ukrainian)
3. Kremin V. (2017) *U poshukakh filosofsko-antropolohichnykh smysliv i tsinnisnykh priorytetiv osvity*. Holos Ukrainy, № 115. (in Ukrainian)
4. Havrysh N., Barna Kh., Polovina O. (2016) *Oserdechennia zmistu profesiinnoi pidhotovky yak chynnyk osobystisno-profesiinoho zrostantia maibutnykh pedahohiv doshkilnoi osvity*. Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, IV (45), Budapest, Issue : 93, www.seanewdim.com. S. 42–46. (in Ukrainian)
5. Havrysh N. (2018) *Formuvannia osnov pedahohichnoho myslennia u maibutnykh vykhovateliv zakladiv doshkilnoi osvity. Zabezpechennia yakisnoi pidhotovky maibutnykh fakhivtsiv doshkilnoi osvity v protsesi vykorystannia suchasnykh tekhnolohii: zb.nauk.prats /Za zah.red L.V.Zdanevych. Khmelnytskyi : KhHPA, S. 56–64. (in Ukrainian)*
6. Haraha V. (2014) *Kontseptualni osnovy pedahohichnoi hermenevtyky [Elektronnyi resurs]*. Molod i rynok.. № 4. S. 159–162. Rezhym dostupu : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir\\_2014\\_4\\_36](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2014_4_36). (in Ukrainian)
7. Zharovtseva T. (2002) *Refleksiiia v pedahohichnii diialnosti maibutnoho fakhivtsia doshkilnoi osvity*. Nauk. visn. Pd.-ukr. ped. universytetu. O., Vyp. 10. (in Ukrainian)
8. Zhelanova V. V. (2013) *Naukovi pidkhody u doslidzhenni fenomenu kontekstnoho navchannia maibutnoho vchytelia pochatkovykh klasiv. Problemy suchasnoi pedahohichnoi osvity. Pedahohika i psykholohiia*. Vyp. 39(1). S. 193–199. Rezhym dostupu : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/pspo\\_2013\\_39\(1\)\\_32](http://nbuv.gov.ua/UJRN/pspo_2013_39(1)_32). (in Ukrainian)
9. Zhelanova V. (2016) *Seredovyschchnyi pidkhid u vyschii osviti: sutnist ta lohika realizatsii. Teoriia i praktyka profesiinnoi maisternosti v umovakh tsilezhyttievoho navchannia: Monohrafiia. AMSKP» Polissia», S.98–115. (in Ukrainian)*
10. *Innovatsiini tekhnolohii navchannia i vykhovannia: navchalna prohrama dlia studentiv dennoi ta zaochnoi form navchannia OKR «mahistr» spetsialnosti «Pochatkove navchannia» (2010) / Ukladachi: H. Tarasenko, O. Holiuk, Vinnytsia: VDPU, 108 s. (in Ukrainian)*
11. Kucheriavyi O. (2014) *Pedahohika: osobystisno-rozvyvalni aspekty : navchalnyi posibnyk dlia stud. vysshch. navch. zakl. Kyiv : Slovo, 436 s. (in Ukrainian)*
12. Kucheriavyi O. (2019) *Yakist pedahohichnoi osvity, tendentsii i perspektyvy: navchal. Posibnyk*. K. : Talkom, 192 s. (in Ukrainian)
13. Linenko A. *Mistse ta rol pedahohichnoi hermenevtyky v osviti* <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6934/Garaga.pdf?sequence=1> (in Ukrainian)
14. Piekhota O. (2013) *Tekhnolohii pedahohichnoi osvity: meta, zmist, osoblyvosti zastosuvannia u suchasnykh umovakh. Naukovi visnyk Mykolaivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. O. Sukhomlynskoho. Seriia : Pedahohichni nauky. Vyp. 1.40. S. 26-31. Rezhym dostupu : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup\_2013\_1. (in Ukrainian)*
15. Riabovol T. (2004) *Rol empatii u protsesi sotsialnoi adaptatsii. Naukovi zapysky Instytutu psykholohii im. H. S. Kostiuka APN Ukrainy. Vypusk 24. K., S. 294–300. (in Ukrainian)*
16. Tanko T. (2018) *Dukhovno-moralni tsinnosti yak oznaka profesionalizmu vykhovatelja suchasnoho zakladu doshkilnoi osvity. Osvitnii prostir Ukrainy. Vyp.13. S. 126–132. (in Ukrainian)*
17. Tarasenko H. (2018) *Problema humanitaryzatsii osvitnoho prostoru v konteksti naukovykh idei Semena Honcharenka (do 90-richchia z dnia narodzhennia vydatnoho ukrainskoho pedahoha). Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal. № 1. S. 6–14. (in Ukrainian)*
18. Furman A. (2008) *Bitsyklichna model orhanizatsii protsesiv rozuminnia. Vitakulturnyi mlyn. Modul 8. S. 4–12. (in Ukrainian)*
19. Furman A. (2008) *Ideia profesiinoho metodolohuvannia: Monohrafiia. Yalta-Ternopil : Ekonomichna dumka, 205 s. (in Ukrainian)*
20. Grice H. *Logic and Conversation. Syntax and Semantics / ed. by P. Cole, J. Morgan. N. Y. : Academic Press, 1975. Vol. № 3. P. 41–58.*